Selef-salyhynyñ fazileti (artykmaçlygy).

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

Allah Tagalanyñ dinine goldaw, şerigatyna gorag üçin selefi saýlap aldy. Sebäbi olara ýagşy ynam-akyda we päk ýol-ugur bagyş etdi. Allah Tagala Kitabynyñ birnäçe aýatlarynda olary öwüp, artykmaç we belent derejelerini beýan edip olaryñ ýol we ugurlaryny oñlaýar. Hatda Allah Tagala olaryñ ýörän ýollarynyñ tersine gidenlere azabyñ boljakdygny aýdýar. Çünki artykmaçlyk, öñdebaryjylyk we kämillik olara miýesser edipdi.

Allah Tagalanyñ Kitaby we Resulynyñ Sünneti selefiñ belent derejelerini, ýol-ugurlarynyñ dürsligini subut edýän delillerden doludyr. Olardan şu aşakdakylary sanap bolar:

Kurandan deliller:

1-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **“Muhajirler we Ensarlaryñ birinjilerinden (yslamyýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden we olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eýerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan derýalar akyp duran, olaryñ ebedi ýaşajak jennetlerini taýynlap goýdy. Ine, şu iñ uly utuşdyr.”** (Toba süresi 9/100)

Bu aýatda Allah Tagalanyñ ***birinji geçip gidenleri*** hem-de olara ***ihsan*** bilen tabyn bolanlary öwüp ýatlamagy, olardan razy bolandygyny, şeýle hem olar üçin taýýarlap goýan uly sylag-sogaby habar bermegi olaryñ artykmaçlygyna, mertebeleriniñ ulylygyna delil bolup durýar. Munyñ añyrsynda bolsa olaryñ ynam-akydalarynyñ dürsligi we ýol-ugurlarynyñ gözelligi ýatandyr.

Ymam Ibn Jerir Tabary (Allah oña rehmet etsin) aýatyñ manysy hakda şeýle diýýär: “Allah olardan razy boldy, sebäbi olar Allaha boýun boldylar we Pygamberiniñ çagyran buýrukdyr-gaýtaryşlaryna gulak asdylar. Muhajirler bilen Ensardan *birinji geçenler* we olara *ihsan* bilen (ýagny, dogry-dürs) *eýerenler* hem Allahdan hoşal-razy boldylar. Sebäbi Allah Özüne boýun bolandyklary we Oña we Pygamberine iman edendikleri sebäpli olara uly sylag-sogap taýynlap goýdy.”[1]

2-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **“Muhammet Allahyñ resuly-ilçisidir. Onuñ bilen bile bolanlar (ýagny, möminler) kapyrlaryñ garşysynda güýçli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimlidirler. Olary (mydam) Robleriniñ kerem we razylygyny iýdäp, ruku we sežde edýän hallarynda görersiñ. Olaryñ ýüz-keşplerinde sežden galan yzlar (belgi) bardyr. Ine, şu olaryñ Töwratdaky mysallary, we olaryñ Injildäki mysallary bolsa; edil şaha çykaryp, kuwwata girip, ýognan, öz baldagynda dik duran, daýhanlaryñ göwnünden turýan ekine meñzeýär. (Bu bolsa) kapyrlaryñ janyny ýakmak üçindir. Allah olaryñ iman edip salyh (ýagşy) amal işleýänlerine bagyşlanyş we uly bir sylag wada edendir.”** (Feth süresi: 48/29)

Bu aýatda Allah Tagala Pygamberiñ ýanynda bolan sahabalaryñ artykmaç derejelerini habar berip, olaryñ içki we daşky dünýälerinde düzüw adamlar bolandygyny güwä geçýär. Sahabalary öwmek selefi öwmekdir. Sebäbi sahabalar selefiñ başy we esasylarydyr.

Bu belent aýat birnäçe tarapdan selefiñ uly mertebesini aýdyñ görkezýär:

1- Allah Tagala olary ýaradylanlaryñ içinde iñ ýagşysy we hormatlysy Pygamberimiz bilen bir ýerde, bilelikde we ýanynda boluşlygy añladýan arapçadaky “m'a” sözi bilen agzap geçýär.

2- Allah Tagala Pygamberine ýoldaş bolmaga olary saýlap seçdi. Bu bolsa olaryñ uly derejesine delildir.

3- Allah Tagala **(Olar kapyrlaryñ garşysynda güýçli-gazaply, öz aralarynda bolsa rehimli)** diýen sözünde olaryñ ýol we ugurlaryny öwüp ýatlaýar.

4- Allah Tagala olary Özüniñ öñünde baş egijiler, ejizliklerini duýujylar, ruku we sežde edijiler, köñülleri diñe Oña maýyl bolujylar, ähli möhümlerini diñe Ondan isleýjiler diýip taryplaýar.

5- Allah Tagala olary Töwrat we Injildäki gylyk-häsiýetleri bilen ýatlap geçýär.

6- Allah Tagala iman edendikleri we ýagşy amal işländikleri sebäpli olara bagyşlanyş we uly sylag wada edýär.

Ibn Kesir (Allah oña rehmet eýlesin) şeýle diýýär: “Sahabalaryñ niýetleri päk, amallary gözeldir. Olara garan herbir kişi olaryñ tutan ýol we ugurlaryny halar. Sahabalaryñ yzyna düşen herbir kişi edil olar ýalydyr. Artykmaçlyk, öñdebaryjylyk hem-de bu ymmatyñ hiçbirine miýesser etmedik kämillik olarda bardyr. Allah olardan hem razy bolsun, hem-de olary razy etsin, Firdöws jennetlerini olaryñ barjak jaýy eýlesin! Hakykat ýüzünde şeýle etdi hem!”[2]

3-Allah Tagala aýatda şeýle diýýär: **“Kim hidaýet (hak ýol) belli bolandan soñra, Pygambere garşy çyksa we möminleriñ ýolundan başgasyna eýerse, biz ony öz gidesi gelen ýoluna ibereris, soñ bolsa jähenneme salarys. Ol örän ýaman ýerdir.” (**Nisa: 4/115)

Bu aýaty-kerime musulmanlaryñ ýol we ugruna uýmagyñ zerurdygyny aýdyñ görkezýär. Bu bolsa netijede olaryñ artykmaç mertebelerine, şanlarynyñ belentligine delil bolup durýar. Bu aýatda **“möminler”** sözi bilen elbet-de sahabalar we olaryñ yzyna ýagşylykda (ihsan bilen) eýerenler göz öñünde tutulýar. Sebäbi Allah Tagala sahabalar bilen olaryñ yzyna ýagşylykda eýerenleriñ möminlerdigine güwä geçdi.

Muny biz şu aýatda görýäris: **“Muhajirler bilen Ensarlaryñ birinji (yslamyýýeti kabul edişlikde kesekileri) geçenlerden hem-de olara ihsan bilen (ýagny, dogry-dürs) eýerenlerden Allah razy boldy, olaram Allahdan razy (hoşal) boldular. Hem-de olar üçin astyndan derýalar akyp duran, olaryñ ebedi ýaşajak jennetlerini taýynlap goýdy. Ine, şu iñ uly utuşdyr.”** (Toba süresi: 9/100)

Sünnetden deliller:

1-Abdylla ibn Mesudyñ (Allah ondan razy bolsun) aýtmagyna görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **“Ynsanlaryñ ýagşysy meniñ döwrümdir, ondan soñ olaryñ yzlaryndan geljekler, ondan soñ olaryñ yzlaryndan geljekler...”**[3]

Bu ýerde Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu üç döwürdäkileriñ haýyrlydygyna güwä geçýär. Bu diýmek, olaryñ ynam-ygtykatlaryny, söz-amallaryny

öwmeklikdir. Belent mertebe we bu ymmatyñ hiçbirine miýesser etmedik kämillik olara degişlidir.

Ymam Newewi (Allah oña rahmet etsin): “Alymlar adamlaryñ iñ ýagşysynyñ Pygamberiñ (sallallahu aleýhi we sellem) döwürdeşleridigi babatda bir pikirdedirler.” diýip belleýär.[4]

2-Abu Bürdäniñ (Allah ondan razy bolsun) rowaýat etmegine görä Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **“Ýyldyzlar asmana amanatdyr. Ýyldyzlar gitse asmanyñ başyna wada edilen zat geljekdir. Men sahabalaryma amanatdyryn. Men gitsem sahabalarymyñ başyna wada edilen zat geljekdir. Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyñ başyna wada edilen zat geljekdir.”**[5]

Ymam Newewi bu hadys üçin: “Pygamberiñ durmuşda bolmagy sahabalaryna amanlykdyr, onuñ sahabalarynyñ durmuşda galmagy bolsa ymmatyna amanlykdyr” diýen bap açypdyr.

Ol (Allah oña rahmet etsin) hadysy şeýle düşündirýär: “Alymlar şeýle diýdi: amanat

emn[6] we aman[7] bir manydadyr. Pygamberiñ (sallallahu aleýhi we sellem): “Sahabalarym ymmatyma amanatdyr. Sahabalarym gitse ymmatymyñ başyna wada edilen zat geljekdir” diýen sözündäki geljegi wada edilen zat: bidgatlar, dinde soñky çykan hokgalar, din babatdaky fitneler, şeýtanyñ şahynyñ döremegi (dogmagy), ymmatyñ başyna rumlaryñ we beýlekileriñ abanmagy, Mekge we Medinäniñ hormatynyñ depelenmegi, we ş.m zatlardyr. Bularyñ hemmesi Pygamberiñ (sallallahu aleýhi we sellem) mugjyzalaryndandyr”[8]

Bu hadys sahabalaryñ belent derejesiniñ bardygyny görkezýär. Sebäbi Pygamber (sallallahu aleýhi we sellem) olaryñ durmuşda bolmaklaryny soñkylary bidgatlardan, şerlerden we fitnelerden aýaýan galkan we gorag hökmünde häsiýetlendiren. Olaryñ hidaýet ýoluna garşy gelenlere bolsa wada edilen zat geljekdir. Allahdan aman we esenlik dileýäris.

Mundan başga Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) olary ýyldyzlara deñeýär. Sebäbi Allah ýyldyzlary asmana zynat (bezeg), ýol-ugur tapmaga alamat hem-de şeýtanlara zyñalga edip goýdy. Edil sahabalar hem (Allah olardan razy bolsun) şolar ýalydyr. Şol sebäpden olara eýermekde şehwetparazlygyñ we şübheleriñ bidgatlaryndan halas boluş, şeýtanlaryñ aldaw-hilelerinden goranyş bardyr. Bu bolsa olaryñ gadyrlarynyñ ululygyna, derejelerini belentligine aýdyñ subutnama bolup durýar.

3-Abdylla ibn Mesut (Allah ondan razy bolsun) şeýle diýdi: **“Alla bendeleriñ ýüreklerine nazar eýledi. Muhammediñ (sallallahu aleýhi we sellem) ýüregini barça bendeleriñ ýüreklerinden has ýagşy gördi. Şonuñ üçin ony Özi üçin saýlap aldy we Pygamberlik wezipesi bilen iberdi. Muhammediñ (sallallahu aleýhi we sellem) ýüreginden soñ Allah bendeleriñ ýüreklerine nazar saldy. Bu gezek Pygamberiñ (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalarynyñ ýüreklerini bütin halaýygyñ ýüreklerinden has ýagşy gördi. Şol sebäpden olary Pygamberiniñ dini ugrunda söweşýän wezirleri (goldawçylary) edip belledi. Musulmanlaryñ ýagşy gören zatlary Allahyñ ýanynda-da ýagşydyr. Ýaman gören närseleri Allahyñ ýanynda-da ýamandyr.”**[9]

Bu rowaýatda: sahabalaryñ ýürekleriniñ päkligini we ýagşylyny bilýän Allah Tagalanyñ olary öz Pygamberiniñ (sallallahu aleýhi we sellem) ýoldaşlary bolmaklary üçin seçip saýlamagy, olaryñ mertebeleriniñ belentligine delildir. Bu **Alym** (biliji), **Habyr** (habarly) bolan Allah tarapyndan edilen şaýatlyk we güwädir. Sarpa we mertebe üçin mundan añyrda zat ýok bolsa gerek.

4-Sehl ibn Sagd (Allah olardan razy bolsun) şeýle diýýär: Allahyñ Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) biz garym, çukur (hendek) gazyp, eginlerimizde toprak daşap duran mahalymyz ýanymyza gelip: **"E ý Robbim! Ahyret ýaşaýşyndan başga ýaşaýyş ýokdyr! Muhajirleri we ensarslary bagyşla!"**[10] diýdi.

Pygamberimiz (sallallahu aleýhi we sellem) bu ýerde sahabalaryna Allahdan bagyşlanma dileýär. Bu bolsa Allahyñ Resulynyñ (sallallahu aleýhi we sellem) olardan, olaryñ amallaryndan we sözlerinden hoşal bolandygyny görkezýär.

Ýokardaky aýdylyp geçilenlerden selefiñ başynda bolsa Allahyñ Resulynyñ (sallallahu aleýhi we sellem) sahabalary bar. Artykmaç derejesi, orunlarynyñ ululygy, derejeleriniñ belentligi aýdyñ mälim bolýar. Bu barada gelen deliller kän bolup, bular bilen çäklenmegi makul bildim.

Enesden (Allah ondan razy bolsun) rowaýat edilen şu hadys biziñ ýokarda kesgitlän meselämiz bilen çaprazlaşmaýandygyny ýatladyp geçesim gelýär; ýagny Allah Tagalanyñ Resuly (sallallahu aleýhi we sellem) şeýle diýdi: **"Meniñ ymmatymyñ mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýyrlymy soñy haýyrlymy näbellidir."**[11]

Ymam **Ibn Teýmiýe** (Allah oña rehmet eýlesin) bu hadys barada söz açanda şeýle diýýär: **"Meniñ ymmatymyñ mysaly edil ýagyn ýalydyr; başy haýyrlymy soñy haýyrlymy näbellidir"** diýen hadysyñ isnady barasynda köp gürrüñler edildi. Ony sahyh diýip hasaplan ýagdaýymyzda-da onuñ manysy; *ymmatyñ soñkylarynda ilkinjilere (selefe) ýakyn boljak adamlar döräp, käbir ynsanlarda olaryñ haýsysy has ýagşydygy babatda şüphe peýda bolar* diýmekdir. Edil adamlaryñ eşigiñ iki tarapyny bulaşdyryşlary ýaly. Aslynda bolsa başynyñ soñundan has ýagşydygy mese-mälimdir. Şol sebäpden hadysda: **"näbellidir"** diýildi. Mälim bolşy ýaly bu otrisatellik ymmatyñ ählisine umumy däldir. Sebäbi ymmatyñ haýsy toparynyñ ýagşydygy belli bolmagy hökmanydyr.[12]

Şatyby (Allah oña rehmet etsin) bu hadys meselesinde şulary aýdýar: «Allahyñ Resulynyñ: **"Ynsanlaryñ ýagşysy meniñ döwrümdir..."**[13] diýen hadysy bu ugurda düýp esas bolup durýar. Sahabalaryñ (Allah olardan razy bolsun) derejesine ýetjek hiçkim ýokdyr. Mundan galan hadyslarda ýa bir ýagdaýa, ýa bir döwre görä ýa-da käbir jähtlere degişli bolup biler diýip düşündirmäge (tewil etmäge) mümkinçilik bar.[14]

Ýazyjy: Ahmet ibn Muhammet ibn Sadyk Nejjar.

Arapçadan Türkmençä terjime: Allahyñ rahmetine mätäç bende.

Allaha hamd, Pygamberimiz Muhammede salat we salam bolsun.

1-Jamygul-Beýän an te'wili äýil-Kur'an (7/14).

2-*Tefsirul-Kur'anil-azym* (13/134-135).

3-Buhary, Kitäbü fezaýyly ashabin-nebiý, bap: Fezaýylu ashabin-nebiý (sah.612) (hadys - 3651), Müslim, Kitäbü fezaýylys-sahaba, bap: Fezaýylus-sahaba sümmelleziýne ýeluwnehüm, sümmelleziýne ýeluwnehüm (sah.1111) (hadys.6472).

4-*El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim* (15/301).

5-*Müslim, Kitäbü fazailis-Sahaba* (sah. 1109-1110) (6466-njy hadys).

6-Emn - asudalyk, howpsuzlyk.

7-Aman - salamatlyk, esenlik, amanlyk.

8-El-Minhäj Şerhu Sahyhy Müslim (15/299-300).

9-Ahmet, *Müsned* (sah.286) (3600-nji hadys), Bezzar, *el-Bahruz-zehhar* (5/212) (1816-njy hadys), Ajurry, *eş-Şeriga* (4/1675), rowaýat Abu Bekr ibn Aýýaşdan, ol hem Asymdan, ol hem Zirr ibn Habişdan (Hübeýş), ol hem Abdylladan gelen.

Heýsemi *Mejmuguz-zewäid*-de (8/453): «Hadysyñ rowaýatçylary sykadyr (ygtybarlydyr)» diýdi.

Sehawy *el-Mekasydul-hasana*-da (sah.581): «Hasan mewkuf (sahaba sözi)» diýdi.

Albani *ed-Dagyfa*-da (2/17): «Ibn Mesgutdan mewkuf ýagdaýda geldi, isnady hasandyr» diýdi.

Onuñ aýdany dogry. Sebäbi onda Asym ibn Behdele bar. Ol hakda **Darikutny**: «Ýadynda kemlik bar» diýip nygtady.

Mizziniñ *Tehzibül-Kemal*-ynda hem şeýledir (4/6). Netijede bu eseriñ (rowaýatyñ) isnady hasan (ýagşy, sahyhdan pesiräk) bolýar.

El-Albany rowaýatdaky «Musulmanlaryñ ýagşy gören zady Allanyñ ýanynda-da ýagşydyr....» diýen sözi hakynda şeýle diýýär: «Merfug ýagdaýda munyñ asly ýokdyr» [Ýagny, Allanyñ resulyna ýöñkelýän beýle söz ýokdyr].

10-Buhary, *Kitäbü menakybyl-Ensar* (sah.637) (3797-nji hadys), Muslim- *Kitäbül-jihad* (sah.805) (4672-nji hadys).

11-Tirmizi, *el-Jamyg, Kitäbül-emsäl an rasulillä* (sah.641-642) (2869-njy hadys) Tirmiz: «Bu ýol bilen bu hasan garyp hadysdyr» diýýär. Ahmet *el-Müsned* (sah.8848) (12389-nji hadys), (sah.858) (12488-nji hadys), Ramhürmüzi *Emsälül-Hadys,* (sah.164), hemmesi Säbitiñ üsti bilen (taryky bilen) Enesden (Alla ondan razy bolsun) rowaýat edýärler.

Ibn Hajar *Fethul-Bari*-de (7/9): «Bu hasan hadys bolup, sahyhlyk derejesine çykarmaga ýaraýan ýollary kän» diýýär.

Bu hadysa şaýatlyk edýän başga-da rowaýatlar bar. Birini Ammar ibn Ýäsir beýlekisini hem Abdylla ibn Omar rowaýat edýär. Ammar ibn Ýäsiriñ hadysyny Ibn Hibban *Sahyhynda* (16/209-210) (7226-njy hadys). **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5358) bu barada: «Beýlekileriñ goşulmagy bilen hasan (hasan ligaýrih) isnatdyr, özbaşyna hasan hem bolup biler, bu ýagdaýda beýlekileriñ goşulmagy bilen sahyh bolar (sahyh ligaýri)» diýýär.

Ibn Omaryñ hadysyny Abu Nugaým *el-Hylýe*-de (2/231) rowaýat edýär. **El-Albany** *es-Sahyha*-da (5/358): «Sahyh isnad» diýdi. Netijede hadys özüne şaýatlyk edýän beýleki rowaýatlaryñ kömegi bilen sahyh bolýar.

12-*Mejmugul-fetäwä* (2/227).

13-Bu hadysyñ çeşmesi (tahryjy) öñ aýdylyp geçildi.

14-*El-Ygtysam* (2/56).